

Viktoriia Zhukovska¹

<https://orcid.org/0000-0002-4622-4435>

¹ Zhytomyr Ivan Franko State University

**ONTOLOGICAL AND EPISTEMOLOGICAL PREMISES OF
CONSTRUCTION
ОНТОЛОГІЧНІ Й ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ НАСТАНОВИ
КОНСТРУКЦІЙНОЇ ГРАМАТИКИ**

Summary

This paper gives a systematized account of ontological and epistemological premises of construction grammar as a cognitive vector of grammar research . The linguistic evolution and the state of the art of the framework are presented. The key concepts of the constructionist approach (CONSTRUCTION, CONSTRUCTICON, NETWORK OF CONSTRUCTIONS) are defined.

Keywords: construction grammar, construction, construct, constructicon, network

Вступ

Антропоцентрична зорієнтованість сьогоденної лінгвістики відкриває непересічні перспективи вивчення мови із врахуванням вагомих зрушень, що відбуваються у мовознавстві під впливом новітніх теоретичних моделей, зокрема конструкційної граматики (Граматики конструкцій (ГК)) (Ч. Філмор, П. Кей, А. Гольдберг, В. Крофт, Л. Мікаеліс, М. Хілперт, Т. Хофман та ін.). Граматика конструкцій репрезентує когнітивний вектор граматичних досліджень та вважається найвагомішою розробкою у царині когнітивної лінгвістики за останні два десятиліття [25, с. 131]. Епістемологічна настанова напряду полягає у поясненні семіотичних феноменів мови та мовлення з опертям на їхнє ментальне підґрунтя та розробленні психологічно

відповідного опису мови як однієї з багатьох когнітивних та соціальних систем, доступних людині. Граматика конструкцій постає передовсім не теорією мови, а теорією знання мови, оброблення якого ґрунтується на загальних когнітивних та комунікативних засадах [17].

У конструкційно-граматичних студіях генералізації про структуру мови формулюють у термінах “КОНСТРУКЦІЙ”, тобто конвенційних кластерів лінгвальних параметрів (просодичних, синтаксичних, семантичних, прагматичних, текстових і т. ін.), що повторюються як неподільні асоціації між формою та значенням [16; 17]. Лінгвістична КОНСТРУКЦІЯ концептуалізується як певне ментальне утворення (гештальт), що закріпилося в мовленнєво-мисленнєвій діяльності людини в результаті взаємодії особистостей між собою та з об’єктами навколишнього світу, й визнається мінімальною операційною лінгвокогнітивною одиницею аналізу й репрезентації мови, фундаментальною одиницею мовної здатності людини [23]. КОНСТРУКЦІЇ – це некомпозиційні когнітивно-мотивовані співвідношення певної форми (організації складових елементів) і значення/ функції, що зберігаються у пам’яті носіїв мови у вигляді цілісних, концептуально пов’язаних і взаємодіючих структур [22, с. 106-107] та слугують когнітивно-семантичним інтерфейсом до структур знань (когнітивних структур), що перебувають за планом вираження.

Мета, предмет і методи дослідження

Запропонована стаття має на меті надати систематизований та узагальнений огляд онтологічних та гносеологічних засад граматики конструкцій як когнітивного вектору граматичних досліджень. Предметом вивчення слугують пізнавальні настанови та дослідницькі принципи аналізу мови, що склалися у межах конструкційної граматики. Досягнення поставленої мети здійснюється шляхом вирішення низки завдань: 1) простежити еволюцію граматики конструкцій та окреслити вплив провідних лінгвістичних парадигм на формування її засадничих положень; 2) схарактеризувати розуміння лінгвістичної КОНСТРУКЦІЇ як спеціального терміну граматики конструкцій; 3) розкрити сутність термінів ‘КОНСТРУКТ’, ‘КОНСТРУКТИКОН’ та ‘МЕРЕЖА КОНСТРУКЦІЙ’ крізь призму конструкційного підходу. Для розв’язання поставленої мети і завдань використано такі методи дослідження як аналіз, узагальнення, систематизація, метод моделювання.

Результати досліджень

Історія становлення та сучасний стан граматики конструкцій. Оригінальна концепція ГК видається зрозумілою та цілком виправданою з огляду на історико-лінгвістичний контекст її становлення та подальшого розвитку. Граматика конструкцій постала у 80-х роках минулого століття у працях Ч. Філмора та його колег [14; 15; 26]. Як і будь-яка інша наукова концепція, конструкційний напрям не виник у теоретичному вакуумі: еволюція пізнавальних настанов та дослідницьких принципів ГК відбувся під впливом низки активних на той час напрямів теоретичної лінгвістики, зокрема генеративної граматики, когнітивної лінгвістики, гештальт граматики, граматики відмінків та фреймової семантики.

З початку заснування ГК позиціювала себе в опозиції до панівної у 1960–1980-х роках у західній лінгвістиці моделі граматичного знання, котра була запропонована різними версіями генеративної граматики та іншими синтаксичними теоріями, що з'явилися як прямі нащадки генеративної лінгвістики. Представники генеративної лінгвістики розглядали мову як набір абстрактних синтаксичних структур і правил, а все, що не вписувалося чи відхилялося від них, пояснювали особливостями семантики окремих слів і включали до лексикону. Прихильники конструкційного напрямку відмовилися від редуціоністського розмежування між лексикою і синтаксисом та між семантикою і прагматикою, стверджуючи, що аналіз усіх можливостей граматики необхідно почати зі спроби забезпечити адекватний опис мовної ідіосинкразії, тобто “периферійних” епіграматичних одиниць мови. З цією метою ранні конструктивісти запропонували ідею КОНСТРУКЦІЇ як центральної одиниці опису мови. (ГРАМАТИЧНА) КОНСТРУКЦІЯ мислиться як складна семіотична одиниця, що поєднує синтаксичну форму із конвенційним значенням.

Значний вплив на становлення ГК виявила гештальт граматика Джорджа Лакоффа [27], розроблена в Каліфорнійському університеті в кінці 1970-х в рамках традиції генеративної семантики. Досвідний підхід Дж. Лакоффа до синтаксису базувався на ідеї, що граматична функція членів речення розуміється відносно конкретного типу речення як цілого. Граматика мислилася як набір шаблонів, що певним чином співвідносилися із трансформаціями у трансформаційно-генеративній граматиці. Шаблон як ціле містив інформацію про глибинну та поверхневу структуру певного типу речення. Низка положень гештальт граматики – значення цілого не є композиційним значенням окремо взятих частин та конструкції самі по собі мають значення – лягли в основу всіх напрямів

ГК, а характеристики лінгвістичних гештальтів Дж. Лакоффа [27, с. 246-247] стали визначальними критеріями конструкцій в конструкційній граматиці.

Ключову роль у формуванні граматики конструкцій, безперечно, відіграла когнітивна лінгвістика, активний розвиток якої відбувався у 80-ті роки ХХ століття. Послідовники когнітивного підходу до вивчення мови активно виступали проти модулярності й композиційності генеративної лінгвістики та підтримували ідею нівелювання межі між лексикою і граматиною, семантикою і прагматикою, мовним значенням і вживанням і т. ін., пропагандоване структуралізмом [28]. Визначальною для лінгвокогнітивістики є когнітивна настанова (*cognitive commitment*), яка полягає в узгодженні пояснень фактів мови із загальновідомими даними про когнітивну діяльність та роботу мозку в цілому, отриманих з інших нелінгвістичних галузей знань [28, с. 55].

Яскравим свідченням впливу ідей когнітивної лінгвістики на ГК є той факт, що однією з перших і найвпливовіших конструкційних розвідок вважається дослідження англійських структур з ввідним *there* (*there-constructions*) видатного когнітивного лінгвіста Дж. Лакоффа, презентоване у його відомій праці “*Women, Fire, and Dangerous Things*” [29]. У цій розвідці вперше окреслюються синтаксичні, семантичні й прагматичні властивості граматичних конструкцій як взаємопов’язані параметри, що “детермінують особливості їх функціонування у мові та мовленні” [29, с. 67]. У своїй праці, дослідник розпрацьовує систему правил і обмежень, які визначають дистрибутивні особливості ідіоматичних та інших нерегулярних одиниць мови, що зазвичай не включалися до лінгвістичного аналізу. У цій же праці вчений надає визначення поняттю “граматична конструкція”, що розуміється як “пара форма-значення (Ф, З), де Ф – набір обмежень на синтаксичну і фонологічну форму, а З – набір обмежень на значення та вживання” [29, с. 467], “значення конструкції описується із залученням когнітивних моделей” [29, с. 378].

На формування граматики конструкцій як лінгвістичної теорії також суттєво вплинули граматика відмінків, засади якої Ч. Філмор представив у низці статей кінця 1960-х – початку 1970-х, та рання версія фреймової семантики [12; 13]. Граматика відмінків була одним з перших підходів, який розпочав пошук семантично визначеної “глибинної структури” та її проявів у мовному вираженні. Фреймова семантика була розпрацьована Ч. Філмором як специфічна модель “семантики розуміння”, що репрезентує значення слів через інтерпретативні фрейми (*interpretive frames*) [12; 13]. В ранніх дослідженнях з фреймової семантики Ч. Філмор далі розвинув поняття ролей, стверджуючи, що граматика може розглядатися як мережа асоціацій (зв’язків) між

синтаксичними ролями (більш прийнятими як граматичні функції), текстовими ролями (інформаційна структура) та специфічними ситуативними ролями (такі як, наприклад, ролі “продавець” та “покупець” в ситуації торгівлі). Фреймова семантика, що значно розширила свої можливості внаслідок інтенсивних корпусних досліджень в межах проєкту FrameNet Ч. Філмора при Міжнародному інституті комп’ютерних наук в Берклі, стала семантичною складовою конструкційної граматики.

Здійснений стислий огляд свідчить, що теоретичні лінгвістичні напрями, які суттєво вплинули на формування концептуальних засад ГК, надали цій теорії міцного когнітивно зорієнтованого підґрунтя. Хоча когнітивний вимір не завжди наголошувався однаково всіма прихильниками конструкційного напрямку, проте суголосність провідним настановам когнітивної лінгвістики – здійснення лінгвістичного аналізу, сумісного з тим, що вже відомо про когніцію, описати на лише ‘загальні’ або ж ‘регулярні’ характеристики мови, але й ‘нерегулярні’ або ‘ідіосинкратичні’ [11, с. 661] – не піддається сумнівам.

Якщо більшість раних конструкційних лінгвістів зосереджувалися на ідіосинкратичних “периферійних” (зокрема ідіоматичних) конструкціях (“погляд з периферії” [9]), з середини 1990-х – початку 2000-х ГК розширила територію дослідження, звернувшись до вивчення “центральных” та менш ідіосинкратичних конструкцій. Така експансія матеріалу дослідження стала наступним логічним кроком на шляху до становлення граматики конструкцій як всеохоплюючої граматичної моделі лінгвістичного аналізу. За останні два десятиліття граматика конструкцій з новітньої теоретичної моделі перетворилася на мейнстрим світової лінгвістики [22, с. 6; 32, с. 1], зрілу лінгвістичну теорію, що базується на міцному когнітивному та функціональному підґрунті, досконало випрацюваних теоретичних та методологічних засадах, послідовній системі нотаційного запису для побудови формальних репрезентацій.

Різновекторні дослідження у галузі конструкційної граматики представлені численними розвідками провідних дослідників мови [1; 6; 10; 21; 23; 32], а головний постулат напрямку – усю мову можна представити у вигляді проєкцій “форма-значення” (form-meaning mappings), або ж конструкцій, – активно розвивається іншими напрямками сучасної лінгвістики, зокрема орієнтованими на емпіричні та експериментальні дані студіями.

На сьогодні, граматика конструкцій постає як гетерогенна галузь лінгвістичної думки, що включає низку моделей [24] (шкіл, версій [32; 34]): граматика конструкцій Берклі (Berkeley Construction Grammar), представлена роботами Ч. Філмора і П. Кейя;

знаково-базована граматики конструкцій (Sign-Based Construction Grammar), розпрацьована у дослідженнях А. Сега та Г. Боаса; гнучка граматики конструкцій (Fluid Construction Grammar) Л. Стілза; втілена граматики конструкцій (Embodied Construction Grammar), висвітлена у працях Б. Бергена, Н. Чанг; радикальна граматики конструкцій (Radical Construction Grammar) У. Крофта; когнітивна граматики конструкцій (Cognitive Construction Grammar) А. Гольдберг. Звідси доречніше визначати граматику конструкцій не як монолітну теорію, а як конгломерат різних підходів і концепцій, що певним чином різняться теоретико-методологічними положеннями, проте об'єднані базовими принципами, що є суголосними загальним принципам когнітивної лінгвістики, та визнанням КОНСТРУКЦІЇ базовою одиницею лінгвістичного опису та репрезентації.

Категорійно-поняттєвий апарат граматики конструкцій (КОНСТРУКЦІЯ, КОНСТРУКТ, КОНСТРУКТИКОН, МЕРЕЖА КОНСТРУКЦІЙ). Починаючи з перших робіт напряду, граматична КОНСТРУКЦІЯ мислиться як семіотична одиниця, що поєднує синтаксичну форму із конвенційним значенням. У такому розумінні усі аспекти конструкції не розпорашені по трьох різних компонентах мови, а інтегровані в єдиний мовний знак. Дефініювання КОНСТРУКЦІЇ суголосне класичному структуралістському трактуванню знаку Ф. де Соссюром. У структуралістському баченні поняття знаку застосовувалося лише щодо до слова як “двосторонньої психологічної сутності”, що поєднує конкретну форму, тобто (‘signifier’ чи ‘signifiant’) з конкретним значенням (‘signified’ чи ‘signifié’). У конструкційній теорії поняття знаку розширюється і на конструкції. Конструкції, як і слова, складаються з ‘image acoustique’ як форми та значення, обидві сторони конструкції (‘signifier’ та ‘signified’) поєднані конвенційно, зв'язок між формою та значенням є довільним, хоча інколи може бути мотивованим лінгвістичною системою, а функція конструкції часто обумовлюється її позицією у системній мережі [33, с. 14]. Як слова, так і конструкції можуть трактуватися як символи, в яких специфічна форма поєднана зі специфічним значенням чи функцією.

З розвитком та розширенням лінгвістичного кругозору конструкційної граматики розуміння провідного терміну напряду також еволюціонувало в часі. Якщо більшість ранніх конструкційних граматистів зосереджувалися на ідіосинкратичних ‘периферійних’ (зокрема ідіоматичних) конструкціях, з середини 1990-х – початку 2000-х ГК розширила територію дослідження, звернувшись до вивчення ‘центральных’ та менш ідіосинкратичних конструкцій.

Класичне визначення А. Гольдберг постулює, що “К є конструкцією тоді й лише тоді, коли К являє собою пару ‘форма – значення’ <Фі, Зі> таку, що існує деякий аспект

Фі чи деякий аспект Зі, що не виводиться зі складових частин К чи з інших наявних у мові конструкцій” [18, с. 4]. У монографії 2006 року ‘Constructions at Work’ [20] дослідниця уточнює попереднє трактування конструкції із врахуванням узуально-базованої орієнтації когнітивної граматики конструкцій, в якій частота одиниці визначає ступінь її когнітивного укорінення (автоматизації) у ментальній граматиці мовця. Звідси конструкцією визнається будь-яка лінгвістична модель, якщо певний аспект її форми чи функції не передбачуваний з компонентів, що входять до її складу, чи з інших встановлених конструкцій; або ж якщо вона є повністю композиційною, але зустрічається з достатньою частотою. У праці “Explain Me This” (2019 р.) [21], А. Гольдберг розширює визначення КОНСТРУКЦІЇ, в якому підкреслює роль загальних когнітивних механізмів у продукуванні та опануванні мовою. КОНСТРУКЦІЇ трактуються як емерджентні кластери неповністю специфікованих відбитків пам’яті, що “узгоджуються в нашому багато- (гіпер!) мірному концептуальному просторі на основі спільних формальних, функціональних та контекстуальних вимірів” [21, с. 7].

У. Крофт вважає, що КОНСТРУКЦІЇ є базовими одиницями синтаксичної репрезентації, а граматичні категорії виводяться з конструкцій, в яких вони вжиті [7, с. 4]; КОНСТРУКЦІЯ визначається як “автоматизована (вкорінена) єдність (‘unit’) ..., що конвенційно вживається у мовній спільноті) ... та передбачає поєднання форми та значення ” [6, с. 274]. Лінгвіст наголошує на подібності конструкцій та лексем, що проявляється у їх символній (‘symbolic’) природі, адже ці одиниці поєднують синтаксичну і фонетичну (форма) та семантичну, контекстуальну або дискурсивну (значення/функція) інформацію. Проте на відміну від лексем, конструкції можуть бути схематичними та складними [7, с. 16]. Інвентар КОНСТРУКЦІЙ за У. Крофтом включає одиниці від простих слів до повністю схематичних та регулярних моделей, “граматика конструкцій застосовує поняття конструкція до будь-якої структури мови” [7, с. 17]. М. Фрайд трактує КОНСТРУКЦІЇ як когнітивні об’єкти, що репрезентують генералізації про лінгвістичні знання мовців, “символьні знаки, що забезпечують загальний, багатовимірний шаблон для ліцензування правильно побудованих мовних висловлень” [17, с. 976]. Б. Берген та Н. Чанг стверджують, що “знання мови на всіх рівнях ... може бути визначене як знання конструкцій або поєднань ‘форма та значення’ ...” [2, с. 145].

Разом з тим не кожен мовний вираз може бути визнаним КОНСТРУКЦІЄЮ. М. Хілперт виокремлює чотири евристики, виконання принаймні однієї з яких, дає право трактувати мовну одиницю як КОНСТРУКЦІЮ: 1) непередбачуваність формальних властивостей; 2) некомпозиційність семантики; 3) обмеження на формальні властивості;

4) асоціативні зв'язки з лексемами певної семантики, що заповнюють слоти конструкції [22, с. 113].

Як конвенційні пари “форма – (семантична/ прагматична/ дискурсивна) функція” [19, с. 5], комплекси “форма – функція – значення” (form – function – meaning complexes) [30], КОНСТРУКЦІЯ розуміється як складний мовний знак, свого роду граматичний фрейм, в якому форма та значення поєднані символічним зв'язком відповідності (див. рис. 1). Формою КОНСТРУКЦІЇ виступає комплекс синтаксичних, морфологічних і просодичних параметрів, а значення розуміється широко й охоплює семантику, прагматику і дискурсивні характеристики. Іншими словами, значення конструкції репрезентує всі конвенціоналізовані аспекти функціонування конструкції та може охоплювати не лише властивості ситуації, репрезентованої конструкцією, але й властивості дискурсу, в якому конструкція вживається (до прикладу, вживання означеного артикля для вказівки, що об'єкт референції відомий мовцю і слухачу), та умови комунікативно-прагматичної ситуації між співрозмовниками (наприклад, вживання конструкції *What a beautiful cat!* Для передачі здивування мовця). Звідси, у контексті конструкційної граматики терміни “значення” і “семантика” стосуються будь-якої конвенціоналізованої ознаки функції конструкції.

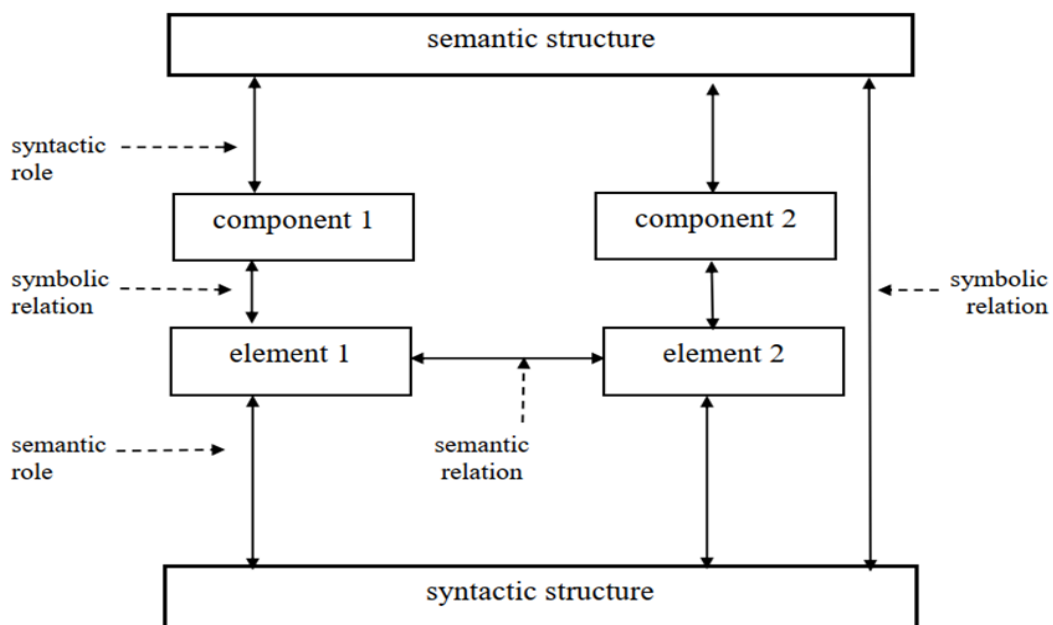

Рисунок 1. Модель символічної структури граматичної конструкції за У. Крофтом [5, с. 258; 8, с. 472]

Між лексикою і синтаксисом та між семантикою і прагматикою не існує жорсткої межі, а всі КОНСТРУКЦІЇ є частиною континууму лексикон-синтаксис (КОНСТРУКТИКОНУ). Такий підхід лежить в основі всіх одиниць мови, незалежно від їхньої структурної складності (див. табл. 1):

Таблиця 1. Конструкції на різних рівнях структурної складності та абстракції за А. Гольдберг [20]

Subject-predicate agreement	NP VP-s (e.g., <i>Kim walks</i>)
Imperative	VP! (e.g., <i>Go home!, Buy that book!</i>)
Passive	Subj AUX VPP (PPby) (e.g., <i>The chocolate was eaten by the neighbors</i>)
Ditransitive	e.g., Subj V Obj1 Obj2 (e.g., <i>Lena baked Sophia a pizza</i>)
Covariational conditional	e.g., The Xer the Yer (e.g., <i>the more you run the fitter you get</i>)
Idiom (partially filled)	e.g., <i>Pat doesn't like cake, let alone brownies</i>
Idiom (filled)	e.g., <i>hit the road, a penny for your thoughts</i>
Complex word (partially filled)	e.g., [N-s] (for regular plurals)
word	e.g., <i>pizza, to walk, icy, but</i>
morpheme	e.g., <i>un-, -able, -ment</i>

З вищезазначеного витікає фундаментальне положення граматики конструкцій: знання мови репрезентовано у мозку мовця в єдиному форматі генералізованих КОНСТРУКЦІЙ; все у мові – від лексичних одиниць до найбільш абстрактних синтаксичних і семантичних правил – може бути репрезентовано як КОНСТРУКЦІЇ: “генералізоване поняття КОНСТРУКЦІЇ застосовується до будь-якої граматичної структури, включаючи як її форму, так і значення” [4, с. 471].

КОНСТРУКЦІЯМ як конвенційним моделям, одиницям граматики протиставляються КОНСТРУКТИ. КОНСТРУКЦІЇ вбачаються як більш абстрактні патерни, що ‘ліцензують’ граматично правильні лінгвістичні одиниці, натомість КОНСТРУКТИ є конкретними реалізаціями КОНСТРУКЦІЙ, тобто реально вжиті лінгвістичні одиниці – речення, фрази чи лексеми [3, с. 5; 31]. Наприклад, конструкт “*be greeted by the Prime Minister*” інстанціює *Passive Construction*, конструкт “*persuade the children to come*” об’єктивує *Object-Control Co-instantiation Construction*, а конструкти “*new candy, tall tree, large houses*” та “*students, cars, beers*” вербалізують *Modification Construction* та *Plural Noun Construction* відповідно.

КОНСТРУКЦІЇ є генералізаціями КОНСТРУКТИВ одного типу, які ґрунтуються на процесах схематизації та інстанціації (див. рис. 2):

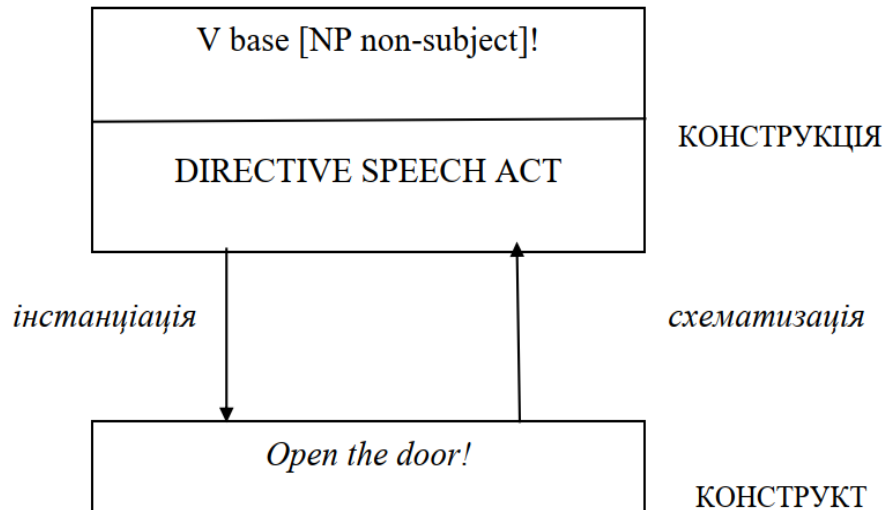

Рисунок 2. Співвідношення конструкції та конструктора за Х. Діссель [10].

КОНСТРУКЦІЇ характеризуються низкою градієнтних ознак: *структурна складність (complexity)*, *схематичність (schematicity)* та *продуктивність (productivity)*.

Мова мислиться як МЕРЕЖА КОНСТРУКЦІЙ різного ступеню складності та абстрактності, що пов'язані між собою різними відношеннями, передусім таксономічними та меронімічними [1, с. 23]. Мережі трактуються як “граматичні мапи”, структуровані за допомогою відносин успадкування (*inheritance*), де поняття успадкування забезпечує логічний спосіб розуміння які властивості індивідуальних конструкцій є спільними, а які розмежовують їх як пов'язані, але індивідуальні граматичні моделі.

Висновки

Грамматика конструкцій характеризується інтегративним підходом до мови: одиниці усіх рівнів мови розглядаються як КОНСТРУКЦІЇ різного ступеню структурної складності, схематичності та продуктивності. Долаючи недоліки низки традиційних і формальних описів мови, які не надають належної уваги цілій низці мовних явищ, конструкційна грамматика стирає межі між лексикою і грамматикою, семантикою і прагматикою, значенням і використанням мовної одиниці та представляє мову як єдиний цілісний організм. Такий підхід до одиниць мови найбільш відповідно репрезентує реальність ментальної діяльності, в основі якої знаходяться загальні когнітивні й комунікативні механізми. Крізь призму ГК усталене поняття конструкції набуває

оновленої інтерпретації та визнається базовою одиницею аналізу й репрезентації мови. КОНСТРУКЦІЯ мислиться холістичною сутністю, що визначається низкою взаємопов'язаних лінгвальних параметрів (просодичних, морфологічних, синтаксичних, семантичних, дискурсивно-прагматичних і т.ін.).

З огляду на вказані переваги та безсумнівний дослідницький потенціал конструкційної граматики перспективи майбутніх розвідок з окресленої проблематики полягають у застосовуванні процедурного апарату ГК до студіювання особливих структур англійського синтаксису (зокрема відокремлених нефінітних конструкцій з експліцитним суб'єктом у сучасній англійській мові) із залученням даних лінгвістичних корпусів та використанням відповідних квантитативних методів.

Бібліографія

1. Barðdal, J. & Gildea, S. Diachronic Construction Grammar: Epistemological Context, Basic Assumptions and Historical Implications. *Diachronic Construction Grammar*. Amsterdam: John Benjamins. 2015. 1–50
2. Bergen B., Chang N. Embodied Construction Grammar in Simulation-Based Language Understanding. *Construction Grammars: Cognitive Grounding and Theoretical Extensions*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2009. 147–190.
3. Bergs A., Diewald G. Introduction: Constructions and Language Change. *Constructions and Language Change*. Berlin : Walter de Gruyter, 2008. 1–22.
4. Croft W. Radical Construction Grammar. *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 2013. 211–232.
5. Croft W. Construction Grammar. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 2007. 463–508.
6. Croft W. Logical and Typological Arguments for Radical Construction Grammar. *Construction Grammars: Cognitive grounding and theoretical extensions*. Amsterdam: John Benjamins Publishing company, 2005. 273–314.
7. Croft W. Radical Construction Grammar: Syntactic Theory in Typological Perspective. Oxford: Oxford University Press, 2001. 377 p.
8. Croft W., Cruse A. D. Cognitive Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 374 p.
9. Culicover P. W., Jackendoff R. S. The View From the Periphery: The English Comparative Correlative. *Linguistic Inquiry*. 1999. № 30. 543–571.

10. Diessel H. Usage-Based Linguistics. *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics*. New York, 2017. URL: <http://linguistics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780199384655.001.0001/acrefore-9780199384655-e-363?rskey=ivWwgv&result=2> (дата звернення: 01.04.2022)
11. Evans V., Green M. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. 830 p.
12. Fillmore Ch. J. Frame Semantics. *Linguistics in the Morning Calm. The Linguistic Society of Korea*. Seoul: Hanshin. 1982. 111–137.
13. Fillmore Ch. J. Frames and the Semantics of Understanding. *Quaderni di Semantica*, Vol. 6, 1984. 222–254.
14. Fillmore Ch. J. The Mechanisms of “Construction Grammar”. *BLS*. 1988. №14. 35–55.
15. Fillmore Ch., Kay P., O’Connor C. Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: The case of ‘Let alone’. *Language*. 1988. №64. 501–538.
16. Fried M. Principles of Constructional Change. *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press. 2013. 419–437.
17. Fried M. Construction Grammar. *Syntax. Theory and Analysis. An International Handbook of Linguistics and Communication Science*. 42.1-3. 2015. 974–1003.
18. Goldberg A. *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago : University of Chicago Press, 1995. 265 p.
19. Goldberg A. E. Constructionists Approaches. *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 2013. 15–31.
20. Goldberg A. E. *Constructions at Work: The Nature of Generalization in Language*. Oxford: Oxford University Press, 2006. 280 p.
21. Goldberg A. E. *Explain Me This: Creativity, Competition, and the Partial Productivity of Constructions*. Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2019. 195 p.
22. Hilpert M. Constructional Approaches. *The Oxford Handbook of English Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 2020. 106–123.
23. Hoffmann T. Abstract Phrasal and Clausal Constructions. *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 2013. 307–328.
24. Hoffmann Th. Construction Grammars. *The Cambridge Handbook of Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. 310–329. URL: https://www.academia.edu/24871161/Construction_Grammars (дата звернення 05.04.2022).

25. Janda L.A. Cognitive Linguistics in the Year 2015. *Cognitive semantics*. № 1. 2015. 131–154.
26. Kay P., Fillmore C. J. Grammatical Constructions and Linguistic Generalizations: The What's x doing y? Construction. *Language*. № 75(1). 1999. 1–33.
27. Lakoff G. Linguistic gestalts. *CLS*, 13, 1977. 236–287.
28. Lakoff G. The Invariance Hypothesis: Is Abstract Reason Based in Image Schemas? *Cognitive Linguistics*. 1990. 1 (1). 39–74.
29. Lakoff G. *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. Chicago/ London: The University of Chicago Press, 1987. 614 p.
30. Michaelis L.A. Meanings of Constructions. *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics*. 2017 URL : <https://oxfordre.com/linguistics/view/10.1093/acrefore/9780199384655.001.0001/acrefore-9780199384655-e-309> (дата звернення 05.04.2022).
31. Petrucci M.L. Frame Semantics and FrameNet. *Multilingual FrameNet Tutorial at COLING 2018 in Santa Fe, NM*. URL: <https://framenet2.icsi.berkeley.edu/docs/allslides2.pdf> (дата звернення 05.04.2022).
32. Smirnova E., Somerer L. Introduction. The Nature of the Node and the Network. *Open Questions in Diachronic Construction Grammar*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2020. 1–44.
33. Wasserscheidt Ph. Construction Grammar: Basic Principles and Concepts. *Українське мовознавство*. Т. 49. 2019. 94–116.
34. Zhukovska V.V. Current Schools of Construction Grammar: Theoretical and Methodological Architecture. *Сучасна філологічна наука: актуальні питання та вектори розвитку* : колективна монографія / відп. За випуск М.В. Мамич. – Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2021. – С. 61–86.